

“MEHR VA SUHAYL” DOSTONINI O’QITILISHI

Shamsiya Jo’rayeva G’aybullayevna

Buxoro viloyati Shofirkon tumani 13-son IDUMning

Ona tili va adabiyot fani o’qituvchisi

Zulfiya Sharipova Askarovna

13-son IDUMning Ona tili va adabiyot fani o’qituvchisi

Lobar Rajabova Ibodullayevna

13-son IDUMning Ona tili va adabiyot fani o’qituvchisi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada bugungi kun uchun dolzarb bo’lgan mumtoz matn va lug’atlar bilan ishlash bo’yicha o’quvchilarda ko’nikmalarni shakllantirish zamonaviy texnologiyalar asosida ochib beriladi*

Tayanch so’zlar: *Navdarshoh, Nu’mon, Mehr, Suhayl, Jobir, "Mosini top", "Toifalash" metodi, "Ha yoki yo’q" metodi*

O’quvchini komil inson qilib tarbiyalashda adabiyotning o’rni muhim. Bu borada, ayniqsa, o’zbek klassik asarlari durdonalari, mumtoz asarlarning ahamiyati katta. Mumtoz asarlarni o’qish, o’rganish murakkabroq bo’lgani bois, o’quvchi uchun qiyin tuyuladi. Shuning uchun o’qituvchi mumtoz asarlarni o’qitishda o’quvchilarga oson o’zlashtiradigan, ular uchun qiziqarli hisoblangan usullardan foydalanishi kerak. Ayniqsa mumtoz asarni tahlil qilishda lug’atlar bilan ishlash ko’nikmasini shakllantirish klassik adabiyotlarimizni tushunishlariga yordam beribgina qolmay, o’quvchining og’zaki va yozma nutqini oshiradi, dunyoqarashini kengaytiradi. Mumtoz adabiyotimizni bilmay turib mukammallikka erishib bo’lmaydi. Shuningdek, ushbu maqolada bugungi kun uchun dolzarb bo’lgan mumtoz matn va lug’atlar bilan ishlash bo’yicha o’quvchilarda ko’nikmalarni shakllantirish zamonaviy texnologiyalar asosida ochib beriladi. Bu orqali mumtoz adabiyotning durdona asarlari bilan yaqindan tanishish, uning zohiriy va botiniy ma’nolarini anglab yetish, o’qish, tinglash, tushunish, gapirish va yozish malakalari ham rivojlanib boradi.

Alloma shoir Alisher Navoiy asrlar mobaynida necha-necha avlodlarni tarbiyalab kelmoqda. Adib qoldirgan ulkan ta’lim va tarbiya maktabi faqat badiiy jilosi bilangina emas, ma’rifiy bilim berishi, aqliy tarbiyaga ko’rsatadigan ijobiy ta’siri, yoshlarimizning dunyoqarashini behad kengaytirishi bilan ham, ularning atrof-muhitga, olam va odamga xayrixohlik qarashni o’rganishlariga, ezgulik qilishlariga, yaxshi ishlarni amalga oshirish uchun kamarbasta bo’lishlariga turtki berib turishida ham qiyossizdir.

Ma’lumli, g’azallar tahlilida ikki tahlil usuli muhim sanaladi: tashqi va ichki tahlil. Tashqi tahlilda mumtoz she’rlarning hajmi, vazni, qofiyadosh so’zlari, radifi, mavzusi, tushunarsiz so’zlar lug’ati kabilar aniqlanadi. Ichki tahlilda esa asarning g’oyasi, mazmuni, muallifning maqsadi she’riy san’atlar orqali o’rganiladi. Demak, o’quvchi o’qiyotgan ijod namunasini tushunib, anglashi uchun adabiy bilimlardan to’la xabardor bo’lmog’i lozim.

Mumtoz adabiyot namunalarini o'qitishda interfaol ta'limning bahs-munozara, muammoli vaziyat, trening, rolli o'yin, debat, intervyu, videotahlil, taqdimot (yoki himoya) kabi metodlaridan foydalanish ko'zlangan samara omili bo'lib xizmat qiladi. Hozir sizga Navoiyning "Sabba'i sayyor" dostoni tarkibiga kiruvchi "Mehr va Suhayl" hikoyasini o'tishda foydalanish uchun bir qancha interfaol usullarni keltirib o'tamiz.

"Mosini top" metodida asar qahramonlari ta'rifi almashtirilgan. O'quvchilar ta'riflarning mosini topib o'rniga qo'yishlari kerak.

Nu'mon	Dengiz sohillari uning manzillari edi. Ham tanumandu ham shujou daler'
Navdar	Anda shohi saxiyu donishvar Qabzayi hukmi ichra ul kishvar
Mehr	Yuzidin bargi gul xijil erdi, Qaddidin sarv munfail erdi.
Suhayl	Zulfidin simbul aylabon yuz pech, Og'zidin g'imcha aytmay so'z hech.
Jobir	Anda bir shoh hokim-u voliy, Mulki ma'mur-u1 himmati oliy

"Toifalash" metodi

Suhayl	Jobir
Barcha hunarlarda tengi yo'q edi, hunar egallashni mayl qilardi, Jasur, qo'rqmas, mard edi, Ismining ma'nosi "Yorug' yulduz"	Botir, qo'rqmas edi, yolg'iz, do'sti yo'q edi, kasbi yo'lto'sarlik edi, hiyla ishlatardi Ismining ma'nosi "jabr qiluvchi"

"Ha yoki yo'q" metodi

1. Jobirni quruqlikda yo'lbarsga, suvda nahangga o'xshatiladimi? Ha yoki yo'q
  2. Hikoyada "Ham tanumand, ham shujo, ham daler, Ul sifatkim jazira ichraki she'r" deya Jobir ta'riflanadimi? Ha yoki yo'q
  3. Jobirga qarshi Navdarshoh sohildan qo'shin tortadimi? Ha yoki yo'q
- Navoiy boshqa asarlari singari ushbu hikoyasida ham til xususiyatlariga katta e'tibor qaratgan. So'zlarning shakl va ma'no xususiyatiga ko'ra turlaridan mohirona foydalangan.

Jahd-u sur'at aro tay aylab arz,
Holatim aylasang Suhaylg'a arz.
Chiqorib shohni o'lum holi,
Kemani moldin qilib xoli.

O'quvchilarga arz,xoli,holi ma'nosini topish buyuriladi.Ular "Navoiy asarlari qisqacha lug'ati","O'zbek tilining izohli lug'atlari" berilgan so'zlarni topadilar. Bu yerda arz shakldosh so'z bo'lib,arz-yer,arz qilmoq-shikoyat qilmoq ma'nosida kelib,tajnis she'riyatini yuzaga keltirgan.

Mumtoz asarlarni lug'at asosida interfaol usullardan foydalanish

o'quvchilarning mustaqil va ijodiy fikrlashga o'gatish, lug'at boyligini oshirish, o'zgalar nutqini tinglay va anglay olish, fikrni aniq, ixcham ifodalash, so'z tanlash va uni o'rinli qo'llash, og'zaki va yozma nutq malakalarini shakllantirish, fikr ifodalashda shakl va mazmun uyg'unligiga erishish, o'quvchi – ta'lim – o'qituvchi munosabatlarini to'g'ri tashkil etish ta'lim samaradorligini oshirishning muhim omili ekanligini nazariy va amaliy jihatdan asoslab berishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

- 1.Alisher Navoiy.Xamsa.Yangi asr avlodi,2016- y
2. B.Hasanov .Alisher Navoiy asarlari uchun qisqacha lug'at.
- 3."O'zbekistonda ilmiy-amaliy tadqiqotlar" mavzusidagi Respublika 18-ko'p tarmoqli ilmiy-masofaviy onlayn konferensiya materiallari.8-qism,2020
- 4.www.ziyonet.uz